

PUO EA

MOHLOMPHEHI TONA-KHOLO

DR. MOTSOAHAE THOMAS

THABANE MALEBANA LE

THEHO EA MESEBETSI

LE THAROLLO EA MATHATA

LA 26 PHUPTJANE, 2019

1. MESEBETSI EA BACHA (APPRENTICESHIP)

Basotho ba heso, ka nako ea likhakanyo tsa lichelete, Letona la Lichelete le ile la phatlalatsa hore 'Muso o na le morero oa ho khahlametsa Basotho ka ho thehela Bacha mesebetsi. Paramente ea Lesotho e ile ea abela 'Muso chelete hore mosebetsi ona o phethahale selemong sena sa lichelete. Ke motlotlo haholo kajeno hore morero ona o tla qala khoeling ena e tla thoasa ea Phupu, 'me mesebetsi e mekalo ka 8,500 e tla thehoa ka har'a metse le metsana ea Basotho e le ho nanabetsa bacha ba naha ena ea rona.

Khato ea ho khaola meputso ea Matona ka linoko tse hlano lekholong (5%) le ho se nyolle meputso ea Basebeletsi ba 'Muso ke e meng ea mehlala e thusitseng Puso ho araba qholotso ea tlhokahalo ea mesebetsi haholo-holo ho bacha.

1.1 Bacha ba senang mangolo a likolo tse phahameng

Bacha ba ka bang likete tse hlano (5,000) ba tla fumantšoa mesebetsi naha ka bophara ka har'a mabatooa ao ba phelang ho ona. Lebatooa ka leng le tla abeloa mesebetsi e mashome a tšeleletseng le metso e mehlano (65). Kamor'a nako ea likhoeli tse tšeleletseng, ho tla kena mokhahlelo o mong, 'me morero o tla nka lilemo tse tšeleletseng. Karolo ena

ea morero e tla shebana feela le bacha ba senang mangolo a likolo tse phahameng.

Re lebeletse hore bacha bana ba tla sebetsa ka har'a mabatooa ho lokisa litsela, ho cheka matamo, ho fothola sehalahala le ho jala joang mesikong ea lithaba le ka lihlabeng, ho baballa lekhulo le mekhoabo, ho hloekisa tikoloho le ho etsa mesebetsi eohle e tla hloauoa ke sechaba. Makala a 'Musu a amehang mesebetsing ena a tla nka boikarabelo ho netefatsa phethahatso e chorileng.

1.2 Bacha ba tšoereng mangolo a likolo tse phahameng

Bacha ba likete li tharo le mashome a mahlano (3,500) naha ka bophara le bona ba tla imona monoana ka morero ona. Re kopile likhoebo tsa Lesotho hore li re thuse ho kenya ba bang ba bacha bana mosebetsing, ebe ba setseng

ba kena ka har'a makala a 'Musu. Re lebeletse hore bacha bana ba rutuoeng ka lichelete tse boima tsa bakhafi ba naha ena ba tla iphumanela litsebo (experience) ebe ba ipatlela mesebetsi kapa ba ithehele eona, ka tataiso le tšehetso ea likhoebo tseo. Re lebeletse hape hore likhoebo tse tla sebetsa le bona li tla ba fa mesebetsi kapa li ba thuse ho

theha mesebetsi. 'Muso o tla sebetsa le bohle hore morero ona o phethahale.

Ke laetse Letona la Lichelete hore le tle le manolle ka bophara litaba tse tsa mesebetsi le ho fana ka tataiso eohle e hlokahalang hore mesebetsi o qale. Bacha bana ba tla kena likhoeli tse 24 (2 years) ka ho tšoana le bona ba fe ba bang monyetla ha nako ena e fela.

2. MESEBETSI E TLANG HO THEOA HO TLOHA SELEMONG SENA

Nakong ena eo mesebetsi e qephang, 'Muso o entse matsapa a ho hohela bo-ramatsete ho hlahisa mesebetsi. Bo ramatsete ba 77 ba re boleletse hore ba tlo theha mesebetsi e likete tse mashome a mararo, ka ho tsetela chelete e kalo ka libilione tse mashome a mabeli tsa maloti (M20 bn).

Ho sa le joalo ho boetse hona le bo-ramatsete ba 143 ba nang le merero e amohelehang ea likhoebo, ba mpa ba haelloa ke lichelete tsa ho qala kapa ho pharalatsa likhoebo tsa bona. Khoeling ena ea Phupu re tliho phatlalatsa ka botebo tšebetso ena ea bo-ramatsete, 'mokeng oo libanka le bo-ralichelete ba bang 'me ba tla mengoa. Koporasi ea Lesotho ea Ntšetso-pele ea Moruo (LNDC) le eona e ithukhubelitse haholo, 'me re lebeletse hore merero e meholo ea eona ea ho theha mesebetsi e tla thakhoha likhoeling tse tlang.

'Muso o se o fane ka lilaksense (Licenses) tse fetang mashome a mahlano (50) tsa tlhahiso ea matekoane ka molao le ho tlhotla oli e phekolang maloetse a mangata. Laksense ka 'ngoe e tllilo theha mesebetsi bonyane e likete li tharo (3,000), 'me tse seng li fano e ho lebeletsoe hore li thehe mesebetsi e mengata haholo. Kahona 'Muso o lebeletse hore ka nako ea lilemo tse tharo ho tloha joale, mesebetsi e tla thehoa e tla feta likete tse mashome a mararo ka selemo sa 2022.

3. THAROLLO EA MATHATA A TŠEBETSO EA BOEA

Kamor'a ho mamela selo sa sechaba le tšebetso e sa khotsofatseng ea theko le thekiso ea boea, ke le Tona-kholo ea Lesotho ka therisano le bo- mphatho ba ka pusong, ke entse qeto e latelang:

- (a) Boea ba Lesotho bo tla 'ne bo rekisoe le ho fantisoa Lesotho, kaha ha ho tikatiko hore morero ona oona o molemong oa Basotho;
- (b) 'Muso o tla bulela bohle ba lakatsang ho hoeba ka boea (brokering) tlasa lipehelo tsa molao. Ka hona 'Muso o emetse hore likopo li hle li etsoe hang-hang ke baiketi. Tšebetso ena ea faa ka **lilaksense (licenses)** e tla etsoa ke li-ofisiri le litsebi;
- (c) Ha ho ntse ho emetsoe hore Bahoebi ba boea ba qale tšebetso ea bona, 'Muso o tla lumella hore Basotho

bohle ba ntseng ba na le boea ba bo rekise hohle, ebang ke kantle le ka har'a naha nakong ea likhoeli tse tharo ka sekhoaa 'Musu o fana ka "grace period";

(d) 'Musu o tla etsa sohle hore lihoai tsohle tse ileng tsa isa boea ba tsona Lesotho Wool Centre tse ntseng li kolotoa li lefshoe hang-hang.

(e) 'Musu o tla 'ne o tsoele pele, ho thusa barui ba farelane le seiboko hore tlhahiso le khoebo ea boea e matlafale, le hore tšebetso ena ea boea e tsoele Basotho molemo. Boea bona ba Lesotho bo ka boetse ba sebelisoa ho etsa lifeme tsa liphahlo, joalo joalo ka tataiso e nepahetseng ea Puso le litsebi. 'Musu o tla kena seleaneng le Brenthurst Foundation ho hlahloba taba ena ea lifeme tse sebelisang boea bo hlahisitsoeng Lesotho.

4. 6% PERCENT EA SEPOLESA

Ke tiisa mona hore puso e fane ka chelete e lekaneng hore Sepolesa se khone ho lefa lichelete tsohle tse saletseng morao tsa sepolesa. Ke laetse Letona le Mookameli oa Sepolesa hore bohle ba kolotoang ba lefshoe hang hang, le hore chelete ena ea 6% e kene meputsong ea bohle bao e ba tšoanelang khoeli le khoeli.

Ho sa le joalo, ke laetse hore Matona ohle a Litsi tsa Tšireletso a kopane le la Lichelete, Meralo le Bosebeletsi ba Sechaba hang-hang ho rarolla li-ngongoreho tse ntseng li setse tse amang meputso le litsiane tsa litho tsa Tšireletso.

Ka nako e fetileng ke ile ka bontša ngongoreho ea ka ka sechaba se hlokofalitsoeng le ho shoella matsohong a Sepolesa. Ke ile ka laela hore Sepolesa se batlisisa taba ena le hore litlohi tsa molao tse fumanoang li behoe kapel'a makhotla. Ke boetse ke tiisa hape hore lipatlisiso li ntse li etsoa ha linyeoe tse ling tsona li se li bopuo, 'me ba amehang ba tla hlaha kapel'a makhotla.

Ke laetse Letona la Sepolesa hore le tle le manollele sechaba litaba tse na ha nako ea teng e fihla. Taba ena le eona ha e lokele ho liehelo.

5. LIHLAPISO

Ke boetse ke tiisa litaba tsa phatlalatso ea Lekala la Ntšetso-pele ea Meralo ea maobane Lekaleng la Thuto le Koetliso hore 'Musu o tla tsoela-pele ho tšehetsa lenane la baithuti le tšoanang le la selemo se fetileng sa lithuto, le hore tšehetso ena e tla ama lithuto tsohle likolong tsohle. 'Musu o tla mema mafapha ohle a sechaba haufinyane ho tla 'mokeng o tla talima ka botebo hore na tšehetso ea lichelete litsing tsa thuto e

phahameng e nke sebopeho sefe ele ho lokisetsa tlhopho ea selemo sa 2020/2021 le tse tla latela.

Re le batsoali ha re tiiseng ka hanong ho khalemela bana meharo ea morao-rao tjena ea lichelete tse seng molaong. Lona bo sugar daddy tlohelang ho re senyetsa bana ba rona ba banana.

Sechaba sa heso ke koala polelo ena ea ka ka ho le tiisetsa hape hore haufinyane ke tliho bua le lona ka litaba tsa mesebetsi e meholo le khokahano ea naha ka bophara (Infrastructure Development).

Molimo o boloke Lesotho le Basotho

Khotso! Pula!! Nala!!